

Andrejanov:

Podlokarjev Tine.

Štirideseto leto posvetnega življenja je udarilo Tineta Podlokarjevega, da si je sezidal hišo, tako podobno njegovim mislim in njegovemu življenju, tako čudno, tako slično njemu samemu, da bi rekel: To je sam Tine!

Sam si je tudi sestavil načrt, ob katerem si je lomil dvajset let možgane: letos je narisal tako, za leto dni je popravljaj, ker ni bilo okno na pravem mestu in nazadnje se je razjezil, strgal papirje ter začel iznova . . .

Hiša je stala ob cesti, ki je končala nekje tam gori v kotu doline, kjer nisi več mogel ne na desno, ne na levo in nisi še vedel v tem kotlu, kje sta jug in pa sever. — Pred teboj je stala gora, za teboj pa hrib: človek bi mislil, tu je vendar konec sveta, če ni ga drugje!

Iz hiše mu je gledalo dvoje krmežljavih oken z železnimi križi — bile so njegove majhne oči; med njima so bila vdelana vrata — bil je njegov pokvečeni nos, in nad vhomom je bila povzdignjena hiša — temnilo se je njegovo smešno čelo, ki se je tulilo pod mahastimi lasmi. Pred njo je žuborel studenček in rekel bi, to je njegova vsakdanja čašica, v kateri se beli čisto domače žganje, ki ga je tako zmerno pokušal . . .

Gospod, ki je poznal Tineta, je šel mimo njegove hiše in se čudil: „To je res njegova glava! Iz katere dežele so jo prinesli in jo tu napičili? Saj to ni naša hiša!“ . . .

„Hiša je že, vse drugo pa pride!“ se je vedno tolažil Tine, ko se ga je lotil dolg čas in se je strašil pred prihodnostjo. Hodil je leta in zime, le po dolgem času se je zopet vrnil pravit, koliko je zaslužil in kako bogati. Vedno je živel tako skromno, da se je včasih smilil samemu sebi. Sveta in nad vse resnična mu je bila deviza: Če le štiri krajcarje imaš — ni groš, če devet ni desetica, če pa le devetindevetdeset — vendar ni še goldinar! S tem je meril križem svet in učil še druge, kot bi jim molil tri božje resnice.

Tako je bil Tine obogatel.

Pa kaj? Še tri take hiše bi lahko sezidal. Vedi si ga vrag, kje in koliko je imel denarja! Skrit in zvit je bil kot sam hudič! Delal

se je nedolžnega in pravičnega, pa se je lagal, da so mu padali zobje; če pa si imel trdno misel, da laže, potem je gotovo govoril resnico in smeh se mu je pritajeno kradel izza škrbastih zob ter se mu skrtil v rjave brke, ki so mu silile čez usta in so bile ožgane od najslabših cigar.

S ceste je imel Tine najlepši razgled po dolini in globoko tam doli je šumljala Židana voda ter mu je klicala v pozdrav . . . Slišal je vodo šumeti in bučati. A valov odmev se je komaj dotaknil njegove pijane duše, ki jo je bil opil z žgočo strastjo po denarju; zdelo se mu je, kakor bi mu bila pribrenčala v kosmato uho muha, ki ni mogla najti drugod boljšega zavetja.

Je li pa vedel, da je to odmev valov Židane vode? Saj ni skoraj nikdar pogledal po dolini; njegove motne oči so bile vedno uprte v novo hišo. Ogledal jo je od spredaj in od zadaj, zdaj od leve, zdaj od desne in konca ni bilo ne kraja . . .

Tine je poznal le eno življenje: v denarju, jedi in pijači. Veroyal je le tedaj v srečo, če jo je mogel zgrabiti s pestjo, jo stisniti z vso strastjo ter reči: „Zdaj pa si moja!“

Ob lepem vremenu je tičal pod svojo rdečo streho. Skakal je od vrat do vrat, od sobe do sobe. Rjuhe niso smele imeti niti ene gube, temveč bile so napete, da bi se še ne poznalo, če bi legel nanje. Nato je hitel v drugo sobo, kjer sta stali dve okrogli mizi; na njih sta bili neokusni vazi, v katerih so gorele rdeče gartrože. Tu notri je sprejemal samo one, ki so ga hvalili.

„To vse je le za lepe ljudi!“ je pravil Tine.

Takrat je imel že krčmo, ki si jo je bil izprosil pri glavarju, ki ga je bil že neštetokrat odgnal.

„Gospod glavar, glejte in čujte! Revež sem, zapuščen človek in skrbeti moram za stare dni! Saj veste, kako je, če je človek star! Vse ga zaničuje in preganja, nikjer nima ne miru, ne pravice; povsod je nepridiprav in najraje bi vas ščedili tako dolgo, da bi vas še do groba pripeljali za nos . . . Prosim, gospod glavar, usmilite se reveža! Drugače mi ni drugega na tem svetu, nego smrt . . .“

Tako dolgo ga je Tine nadlegoval, da ga je navsezadnje premotil in gospod glavar mu je dal, kar ga je prosil tako ponižno in s solzami v očeh . . .

In zdaj je tekel še v tretjo sobo, kjer je bila pivnica. Brisal je venomer prah, nikoli mu niso bile štiri stolice na pravem mestu. Če je prišlo dekle po merico vina, ga je sprijel prijazno in lju-

beznivo. Pobožcal mu je drobno roko, potrkljal ga na ramo ter ga je prijel rahlo za bradico: „Lepo, pridno dekle, vzemi to rožico in misli name!“ . . . Dekle pa je nalahko zardelo, ga pogledalo tako malo po strani in je steklo na cesto.

Tine se je mislil tudi ženiti . . .

Jesenskega jutra se je zbudil navsezgodaj in je skočil z vzdihom s postelje: „Krčma je že, vse drugo pa pride!“

Ko je končal s svojim vsakdanjim delom, je poklical štirinajstletno deklico iz vasi predse ter ji ukazoval:

„Rožica, zdaj zabi na vse svoje misli in me poslušaj! Vzel sem te k sebi, da mi pomagaš, da se naučiš česa pri meni ter da ne pojdeš revica po svetu. Zato, Rožica, sem te sprejel v svojo novo hišo . . . Čuj dekletce! Zdaj grem doli v sosednjo vas in te pustim samo. Pazi in gospodinji, kakor te jaz vedno najbolje učim! Če stopi kdo v krčmo, pozdravi ga, prej ko ti pogleda v oči ter se mu prikloni z glavo: „Dober dan želim!“ A tako samo onim, ki nosijo gladko palico v rokah in bel ovratnik, židano pentljo pod vratom! Nato počakaj malce, glej mu ljubeznivo v obraz, dokler ne sede za mizo, pa vprašaj ga z drobnim glasom: „Gospod, ga bomo merico? Kajpada!“ Potem pa hitro skoči, a ne trdo stopati, da ne vznemiriš gospoda; natoči in položi na mizo, toda tako tiho, da se čašica komaj dotakne mize. Če pride možakar ali raven fant z zavihanimi rokavi, potem pa: „Tone ali Franc, frakelj, kajne? Treba je, kajpa treba!“ Tako, Rožica! Zdaj ostani tu, jaz pa grem!“

Skočil je v svojo sobo, vzela je črno suknjo, drobno in skrbno oglašeno leskovo palico ter je smuknil skozi vrata.

Rožica je stala pri oknu, pritisnila rdečežametna ličeca na mrzlo steklo in se je smehljala, ko so sledile njene mlade, sanjave oči Tinetovim drobljajočim korakom . . .

Oblak je rosil in Tine se je ogrnil. Kakor otroku mu je molela drobna glava izza visokega ovratnika in rjave oči so zrle začudeno v belo cesto, ki se je vila od ovinka do ovinka, od potoka do potoka. Gledal je široko polje, ki je padalo poševno navzdol k Židani vodi in je rumenelo v jesensko jutro. V živi meji za dolgo njivo je čepel črni kos in iz rdečerumenega kljuna so se trgali težki akordi, ki so sanjali o pomladi in ljubezni . . . Tinetu se je zdelo, da se ptica norca dela iz njega in je nevoljno pogledal proti njej. A nehote je komaj občutil to jesensko razpoloženje in v duši se mu je budilo težko hrepenenje po domačem polju; spočetka je mislil še vedno, da je to le šibkost njegovega zdravja in vpliv

vlažnega vremena na bolehav želodec. Pa se je spomnil, da mu je tako rilo po prsih že tedaj, ko je sklenil ostati na domači grudi, na njej živeti stare dni in umreti; združeno je bilo hrepenenje s strahom pred prihodnostjo, pred starostjo in smrtjo; kajti spremljala ga je po svetu edina iskrica ljubezni do domovine, da hoče umreti doma, tam, kjer se je bilo začelo njegovo posvetno življenje. . . . In v tem strahu se je bil oklenil domače zemlje, jo zopet vzljubil in postavil nanjo svojo hišo, v kateri naj bi zaživel vse drugo življenje . . .

Jesensko jutro mu je dahnilo gorško željo po njivici in senožeti, kajti postalo mu je težko, ko je moral gledati le na tuje, kamor je bil obrnil oči.

„Kako srečen je človek, ko stopi na svoje in kar grabi po sreči v gorkem hlevu!“ si je zaželel, ko je šel mimo sosedovega senika, ki je bil prenapolnjen suhega, dišečega sena in za katerim se je vila rumena njiva.

Potrkal je s palico in glavo je nesel malo po strani. Ko se je bližal Zapotoku, se je fantovsko zravnal, šel je bliskovo s prsti čez brke in je začel krepko metati drobni nogi, ki so mu jih delale možgane le široke hlače. Kajti že se mu je zdelo, da ga gleda tridesetletna krčmarica Tonica, ki je živela s svojimi tremi otročički v prvi hiši, kjer zavije cesta v vas. In naenkrat je začel težje sopsti, kakor bi ga bilo zgrabilo za dušo: ob kuhinjskem oknu je stala Tonica in pomivala kozarce. Videla ga je oddaleč in lahek smeh ji je silil med tanke ustnice, ko se je prikazala čudna stvarca. Skočila je od okna, da ne bi mislil, da ga pričakuje.

Tako je bilo življenje tudi Tonicini in njenemu veselemu Andreju: pred šestimi leti ji je vsesal v ustnice in srce zadnji smrtnožgoč poljub, ki ji je dahnil zadnjo misel: „Skrbi za otroke!“ . . . Svete in kakor večne so se ji zdele te besede in premagale so jo, da jim sama ostane skrbna mati in sam Andrej njihov oče! In skrbi in težave so ji jele orati čelo in lice. Pa z vdanostjo je gledala vse to, kajti njeno gorško, močno kri so sesali le njeni otroci . . . V tem se je umirila in na vse je zrla z lahkim očesom.

Tine jo je zavil po stari navadi pod okno, potrkal s palico na steklo ter se je obrnil za oglom k Tonicini.

„Sem vedela!“ je mislila Tonica ter je stopila po čašico in mu nalila domačega sladkega likerja. Saj ji je vedno naznanil s palico, da že gre in da mora biti kapljica na mizi.

„Pridna, Tonica, pridna!“ jo je pozdravil; pri njej ni poznal drugega pozdrava.

„Kajpada!“ se mu je nasmehnila.

„Takšno ženico bi...“ je vzdihnil skozi zobe, da bi ga skoro ne slišala.

„Treba bi bilo, treba, Tine!“

„Še bolj ko treba.“ --

Beseda mu je kar obtičala v grlu, ko ga je bila pretresla Tonica s svojimi velikimi, črnimi očmi.

„Torej je sila, Tine?“ ga je podražila in šlo ji je na smeh. Vedela je, kako rad bi jo vzel za ženo. Up in sreča sta mu šla po vodi, je mislil, ko mu je bila odbila besedo, ki jo je skrivoma nosil kakor rdeč zlat v pesti, pa si ga ni upal pokazati na dlani. A ni še obupal in hotel ji je vtisniti besedo v srce: „Tonica, me hočeš za moža?“ Kakor otrok jo je gledal, ki prosi matere kruha; tresel se je in čakal odgovora.

„Možiti — pa ne!“ mu je vrgla odgovor v obraz, kakor bi ga švrknila s šibo nesreče in bi mu zamašila oko in uho. Zdel se ji je mrtev kip, mimo katerega gre človek molče. Tine se ji je zdel človek brez misli in brez življenja.

Ta dan ni bilo več Tineta. Skrival je svoje sile in nadloge Bogu in ljudem. Rožici ni razodel svojih skrivnosti, pa iz sanj ga je slišala: „Tonica, hočeš biti moja žena?“ . . .

V tej noči se ga je dekletce prvič zbalo. „Za božjo voljo! H kakšnemu človeku sem prišla?“ Njegov glas se ji je zdel tako divji, poln groze. In Rožica je zaspala pozno v noč in sanjala je težke sanje... Njena sobica je bila nad Tinetovo. Postelja je stala ob oknu, odkoder se je ukradel pogled čez rumeno polje k Židani vodi, ki ji je pravila včasi v sanjah čudnolepe pravljice. Nebo jo je gledalo v spalnico in ji sejalo na tisoče žarečih zvezd, ki so obsevale njen židan obrazek; saj je brezskrbno puščala odgrnjeno okno, ker se ni hotela skrivati pred nočno lepoto in drugega se ni bala. Na lahko rezano čelo so ji padali zlati kodri in pod njim ji je zaprl okrepčajoči sen okrogle, angelsko mirne oči. Drobna usteca so bila komaj odprta in iz njih je dihalo mlado življenje. Bele roke so ležale kot mrtve na gorki odeji in v dlani je bilo vdeleno, da je revica brez očeta in matere... Gorje mu, nebo naj bi se pogreznilo nanj, kdor bi se z grešno, strupeno mislijo le dotaknil te božje stvarice!

Za teden je bilo dni več začrtanih v času, ko je Tine iskal in dirjal kakor bloden iz kraja v kraj, kot bi mu bila udarila vsa kri v možgane in bi mu jih še bolj ožgala, in ko se je zopet pokazal Tonici. Gledala ga je za sedem let starejšega. Po svoje je potrkal na okno in po stari navadi mu je natočila.

Potrkljal je po kljuki, tako se je tresel, ko je vstopil, in je hotel iztrgati besede, ki so se mu bile zapičile v grlu: „Pridna, Tonica, pridna!“ je zagrčal skozi škrbaste zobe, da je Tonica kar obtičala sredi kuhinje. In Tinetu so se zježili redki in dolgi lasje, kakor bi mu bil iztrgal kavčmar srce pogumnosti.

A Tonica je bila dobra. Smilil se ji je in pobožcala ga je z gorkim pogledom. Pa te njene oči, polne ženske čudotvorne ljubezni, so ga švignile do mesa, mu razvnele mrzlo kri: zdražile so v njem vse strasti, postal je njihov otrpneli suženj. Stopil je tik pred njo, vrgel je roki od sebe, ju stisnil v pesti ter ji siknil v slepi blodnji žgoče strasti besede v obraz:

„Tonica — bodi moja žena!“

Pa zobje so zaškripali in noga se je vpičila v pod: „Poberi se . . . vrag . . . da ti ne pljunim v obraz in ti ne raztrgam še tiste trohice duše!“ . . .

Pod mrak je bil prišel in pozno v noč se je vračal, ko mu je korak težko meril cesto. Na vzhodu je pokazala luna izza gore svojo svetlo plešo in obsijala dolino do Tinetove hiše s svojimi mrzlimi žarki. Zahod pa je bil nabasan s črnimi, gostimi oblaki, ki so skrivali v sebi najsvetlejše bliske in strele. Obstal je Tine, ko ga je zgrabila mesečina za vpognjeni hrbet in je zagledal sključeno senco pred seboj: bil je črn kanton sredi ceste, da bi kdo lažje zavozil pod zid. Zgrozilo ga je, ko je švignil svetel blisk iz oblakov navpično v dolino. Zdelo se mu je, da se mu je pokazal Toničin duh in njegove moreče strasti pijane oči so gledale lepo žensko v dolgi, beli obleki z dolgimi, razčesanimi lasmi po golih, gorkih ramenih, z belo, golo desnico na srcu in z levico kazočo v nebo; z jasnim čelom, z mislečimi očmi in z govorečimi, drobnimi ustnicami . . . Mislil je, da ga kliče k sebi, da ga objema . . . Iztegnil je umazane roke po njej: črna roka s petimi prsti bi ostala, kamor bi se je dotaknil. Zagnal se je, da bi jo zgrabil in stisnil na svoje hripajoče prsi in bi je več ne izpustil . . . A je grabil le po gosti temi in se je zakolovratil po ostrem kamenju . . . Proklel je in se pobral z mislijo, kako ga vse vara in se dela norca iz njega. Pa

se je zaklel, da ugrabi, kar dobi, samo da bi zadostil samemu sebi. In iz majhnih oči so sikali živi rdeči demončki.

Pri priprtem oknu je sanjala mlada Rožica. V angelski obleki je plavala nad Židano vodo in sejala rožice po zelenem polju ter je gledala svojo mamico, ki je nikdar prej ni poznala . . . Pri odgrnjenem oknu ji je obsevala mesečina nežno glavico, ki se je pogrezala v mehki blazini, in daljne zvezde na vzhodu so jo obsipale s svojo svečanostjo . . . Kako mirno je spala, kako lahko dihala! Gorje, kdor bi se je le dotaknil! V trenutku bi mu usahnila roka in zmešali bi se mu možgani! . . .

Odbilo je že polnoč. Zagrmelo je na zahodu, da se je tresel svet, ko se je nekdo plazil proti Rožičinemu oknu. Strastno so praskale dolge roke po zidu, da so se hoteli zapičiti dolgi prsti; najraje bi strgal k sebi okno z kamrico vred. Poblisknilo se je in treščilo v gosto noč, med tem ko je luno požrla visoka gora. Čepel je že na odprtem oknu in gorele so mu oči . . .

„Mamica, mamica!“ je zaklicala Rožica iz sanj.

„Ni mamice, Rožica, ni očeta . . . sama si . . . zapuščena . . . revna stvarica med strašnimi zverinami v divjem gozdu . . .“ ji je sikal skozi zobe in se smehljaj v strastni slasti kakor žival, ko že grize in mlaska ob plenu.

„Mamica, mamica —“ je zavriščala, ko so se dotaknili njegovi ostudni prsti njenih belih rok, njene mehke bradice in gorkih ramen . . .

„Mamica, čuj, pridi . . . mamica! . . . O Bog . . . moj Bog!“ je upila in ihtela že v vroči omotici. Toda čula sta jo le blisk in tresk, tema in noč. —

Bila je noč in prišlo je jutro z novim dnevom, ko so peljali žandarji Tineta uklenjenega v zapor . . .

Hiša, z rdečo streho, s pokvečenim nosom in s krmežljivimi očmi pa je ostala sama in zapuščena, oddana vetru in dežju v objem: edina slika in edini spomin na Tineta Podlokarjevega.

